

100

GALICIA CEN

Obxectos para contar unha cultura

Edición a cargo de
Ramón Villares

**CONSELLO
DA CULTURA
GALEGA**

EXPOSICIÓN

ORGANIZA

Consello da Cultura Galega

COLABORAN

Abanca
Afundación

COMISARIO

Manuel Gago

COMITÉ ASESOR

Presidente

Ramón Villares

Membros

Carlota Álvarez Basso

José Miguel Andrade Cernadas

Fernando Bouza

Felipe Criado Boado

Guillermo Escrigas

Lourenzo Fernández Prieto

Pegerto Saavedra

Dolores Vilavedra

COORDINACIÓN DA EXPOSICIÓN

Rocío Figueroa Guisande

XERENCIA

Marcelino X. Fernández Santiago

DESEÑO DE MONTAXE

Pepe Barro

MONTAXE

Puntouparte

FOTOGRAFÍAS

José Caruncho: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 96, 97, 98, 100

Museo Arqueolóxico de Ourense: 11, 16

Staatliche Museen zu Berlin. Alemaña: 15

Archivo Histórico Nacional. Madrid: 23

Alfredo Erias Martínez: 29

Real Biblioteca del Palacio Real (Patrimonio Nacional).

Madrid: 32

Consello da Cultura Galega. Santiago de Compostela: 36, 96

Real Academia Galega. A Coruña: 60

Centro Galego de Artes da Imaxe. A Coruña: 71

Enrique Touriño / MARCO (Museo de Arte

Contemporánea de Vigo): 84

Museo de Belas Artes da Coruña: 85

Llorenç Soler / Centro Galego de Artes da Imaxe.

A Coruña: 93

Biblioteca Pública da Coruña Miguel Ángel Garcés: 95

Lugami, Artes Gráficas. Betanzos: 99

ANIMACIÓN AUDIOVISUAL DE OBXECTOS

Produccións Audiovisuais: I DO VISUAL

Fran X. Rodríguez: Dirección

Roi Gil: Posproducción de sonido

Beni Ferreiro: Música

Luis Batalla: Debuxos

AUDIOVISUAIS

Toño Chouza: Dirección

Pablo Chouza: Dirección de fotografía

Pablo Chouza: Sonido

Manuel Silva: Animación

Álvaro Robles: Cor

Beni Ferreiro: Música

VERSIÓN INTERACTIVA

Ozono Multimedia

MODELOS 3D

Patricia Mañana Borrazás

Alejandro Güimil Fariña

BANDA SONORA

Beni Ferreiro

REVISIÓN LINGÜÍSTICA

Cristina Río López

TRADUCIÓNS

Cristina Río López

COMUNICACIÓN E MARKETING

Comunicación do Consello da Cultura Galega

Comunicación e Marketing de Afundación

PUBLICACIÓN

EDITOR

Ramón Villares

COORDINADOR

Manuel Gago

PRODUCCIÓN

Rocío Figueroa Guisande

DESEÑO

Pepe Barro

MAQUETACIÓN

Susana G. Diz

(Mazaira grafismo)

IMPRIME

Tórculo Comunicación Gráfica

G I V L I O S E R T O A M B R I N O C A E R E B J O
S E R G I A N O C O S

C O E L E R N I E X H I S P A N I A C I T T E R I O R E
C O N V E N T V S B R A C A R I C V M G A N T
T O N I D A O V I L L O N O V A V G V S T A N O
P R A E F C O H I C E L T I B E R O R V M
L I B E R I S P O S T E R I S Q V E E I V S H O S
P I T I V M F E C E R V N T

G A N T O N I V S A Q V I V S C V M C O E L E R
N I S L I B E R I S P O S T E R I S Q V E E O R V M
H O S P I T I V M F E C E R I T

L E G A T V S E G I T
P C A M P A N I V S G E M I N V S

Tabula hospitalis
Castromao, Celanova
132 d. C.
Museo Arqueológico
Provincial de Ourense

Tabula hospitalis

Esta peza foi atopada en 1970 durante a campaña de escavacións arqueolóxicas realizada no castro de Castromao (Celanova, Ourense). Trátase dunha sinxela placa rectangular, cun marco moldurado a modo de decoración e un apéndice en forma de lingüeta na súa parte superior. O texto, escrito en latín administrativo, recolle un pacto de hospitalidade entre o antigo pobo galaico dos *Coelerni* e un oficial dunha unidade militar romana auxiliar, a *Cohors I Celtiberorum*.

O *hospitium* foi unha antiga práctica indoeuropea pola que se daba asilo ou algunha forma de adopción aos estranxeiros en igualdade de condicións que os nativos, pero podía ser tamén a forma na que se manifestaba unha relación de tipo patrón-cliente. Inmediatamente tras a conquista, este costume foi adoptado polos romanos como un instrumento político, polo que comezan a proliferar unha serie de pactos entre comunidades locais e altos maxistrados romanos. Na linguaxe, na antroponimia e incluso no tipo de soportes apréciase a rápida latinización do fenómeno, feito xa manifesto no documento de Castromao, un dos máis serodios da súa clase. A súa datación no 132 d. C. deriva da mención explícita aos cónsules daquel ano, G. Xulio Serio Augurino e G. Trebio Serxiano.

Non é tampouco casual que o bronce aparecese entre os restos do derrube dunha edificación á que se lle atribuíu unha posible funcionalidade comunal, pois viría resaltar o feito de que sexa a comunidade indíxena no seu conxunto e non un individuo particular dentro dela quen asine un pacto de hospitalidade a perpetuidade («cos seus fillos e descendentes», recolle o texto) coas autoridades romanas. A presenza dun legado, P. Campanio Xémino, viría reforzar esta sanción pública.

Os coelernos, mencionados na *Historia natural* de Plinio o Vello (3.28) ou na *Xeografía* de Ptolomeo (2.6.41), foron un dos *populi* que habitaban no sector nororiental do *conuentus bracarensis*. Este foi unha das

tres demarcacións administrativas coas que os romanos reorganizaron o territorio do noroeste peninsular despois da súa conquista, a capitalidade da cal a exercía a cidade de Bracara Augusta (Braga, Portugal). Segundo parece, o castro de Castromao puido ser o núcleo principal (*caput ciuitatis*) dos *Coelerni* ata polo menos finais do século II d. C., e pódese identificar coa Coeliobriga recollida nos textos gregos e latinos. Como sucede con moitos outros castros da rexión meridional galega, o asentamento comeza a ser abandonado durante a segunda centuria en favor doutras solucións de poboamento. Nesta paisaxe plenamente galaicorromana, logo de cidades como Lugo, Braga ou Chaves, os *uici* ou núcleos secundarios puideron pasar a exercer a capitalidade comarcal, mentres *uillae*, aldeas e pequenos poboados abertos acaso artellasen a explotación do territorio a unha escala menor.

Moi pouco é o que sabemos de G. Antonio Aquilo, o outro asinante do documento e *de facto* patrón dos *Coelerni*. Dado o seu rango militar debeu de tratarse dun cabaleiro (*eques*, segundo a escala da nobreza romana) e a súa procedencia puido ser hispana, en concreto da cidade de Noua Augusta (Lara de los Infantes, Burgos), situada dentro da mesma provincia —Hispania Citerior Tarraconensis— á que supoñemos que pertenceu Castromao.

A respecto da *Cohors I Celtiberorum*, tivo que tratarse dunha unidade auxiliar *equitata* (mixta de infantaría e cabalería) e *quingenaria* (duns 600 efectivos) e seguramente recibise o privilexiado título de *ciuium Romanorum* (de cidadáns romanos, aínda que non todos os seus integrantes o fosen). Crese que estivo asentada no forte da Cidadela (Sobrado dos Monxes, A Coruña) e que dependía da *Legio VII Gemina* destacada en León. A *tabula* de Castromao é a primeira evidencia documental da súa presenza en Hispania logo de varias décadas de estadía no norte de África (os seus recrutados primixenios deberon de provir da Celtiberia). Polo que parece o seu rango de acción non se limitou á contorna inmediata da súa base (a cabalo entre Lucus Augusti —Lugo— e Brigantium —A Coruña—), senón que probablemente se estendeu por toda a zona galaica e ástur e gardou especial relación coa explotación dos ricos recursos auríferos da rexión.